

poprzedk. i zaliczn. opr. IV 2002r
88

FUNDACJA GENERAL ELŻBIETY ZAWACKIEJ
Muzeum Pomorskie Armii Krajowej
i Wojskowej Służby Polowej
00 Toruń, ul. Podmurna 93, tel. 0048 50 65 22 186
e-mail: fapak@wp.pl; www.zewacka.pl
NIP 255 11 25 107; REGON 870502736
KRS 000011624
Nr r-ku 82 1030 1500 0000 0000 5002 0244

poprzed nr K: 640/1195

IV 102
AK

006 Lenka Wrembel
Henryk
Henryk Wrembel 4

Bydgoszcz
ZWI-AK

Plac. Emilianowo

Institut Dizykh' W.S.P
-200 Stupsk

Wrembel Helena Marta
z d. Preuss

ps. „Marta” K-640/1195 Pom.

SPIS ZAWARTOŚCI TECZKI

Wrembel Helena
J: K: 640/1195 Pom.
Bydgoszcz ZW2-AK

I. Materiały dokumentacyjne

I/1 – relacja właściwa

I/2 – dokumenty (sensu stricto) dot. osoby relatora

k. 6 s. 1-6

I/3 – inne materiały dokumentacyjne dot. osoby relatora

k. 2 s. 1-3

II. Materiały uzupełniające relację

k. 18 s. 1-16

III. Inne materiały (zebrane przez „relatora”):

III/1 – dot. rodziny relatora

III/2 – dot. ogólnie okresu sprzed 1939 r.

III/3 – dot. ogólnie okresu okupacji (1939–1945)

III/4 – dot. ogólnie okresu po 1945 r.

III/5 – inne...

IV. Korespondencja

.....
.....
.....
.....

V. Wypisy ze źródeł [tzw.: „nazwiskowe karty informacyjne”]

k. 9

VI. Fotografie

dział ikonografii; korespond. (2. II)

1./2. Dokumenty dotyczące osoby reletora: Wrenbel
Heleny:

1. „Ausweis” Heleny Wrenbel z 22.07.1941r.,
kserokop. oryg. k. 1 s. 1
2. Zaświadczenie - tymczasowy dowód tożsamości-
wystawione przez Zarząd Gminny w Bydgo-
szczy 22.05.1945r., kserokop. oryg. k. 1 s. 2
3. Oświadczenie świadka - Floriana Kocemarka
- z 5.10.1991r., kserokop. oryg. k. 1 s. 3
4. Oświadczenie świadka - Tomasz Kędzier-
skiego - z 12.10.1991, kserokop. oryg. k. 1 s. 4-5
5. Zaświadczenie z 18.11.1942r. oła
Franciszka Wrenbela i Heleny Wrenbel
na przyjazd z Emilianową oła
Margotinne (tam i z powrotem) od
21.11.1942 - 25.11.1942r., kserokop.
oryg. niem. k. 1 s. 6
6. Dokument „zaświadczenie na przekro-
czenie granicy” oła Heleny Wrenbel
i dzieci - Henryka i Agnieszki, kserokop.
niem. oryg. k. 1 s. 7

Personalausweis

Nr. 19

Schles. Landgemeinden-Formularbruderei
S. Krumbhaar, Blegnis.

Beft.-Nr. 62

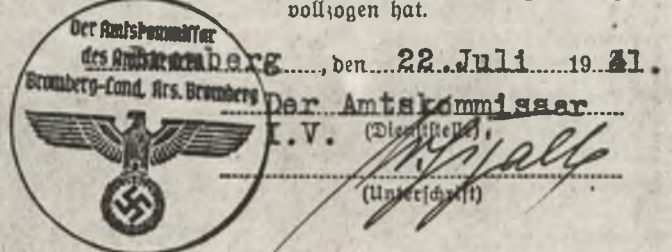
Familienname Wrembel
Vorname Helene
Reichsangehörigkeit Polen
Beruf Försterfrau
Ständiger Wohnsitz mit Adresse Emilienau
Gemeinde Hopfengarten
Gegenwärtiger Aufenthaltsort mit Adresse
Geboren am 5. September 1910
Geburtsort Margonin
Kreis Ko. mar --- Provinz Posen
Gestalt groß
Haar blond
Augen blau
Gesichtsform oval
Besondere Kennzeichen keine

Unterschrift des Inhabers

Helene Wrembel

Es wird hierdurch bescheinigt, daß der Inhaber die durch obenstehendes Lichtbild dargestellte Person ist und die darunter befindliche Unterschrift eigenhändig vollzogen hat.

Z a ś w i a d c z e n i e

Niniejszym zaświadcza się, że niżej umieszczona fotografia przedstawia ob. Helenę W r e m b e l z d. Margonin, ur. 5.9.1910
zamieszkałą w leśniczówce Emilianowo, gromady Brzoza, pow. Bydgoszcz.
Zamieszkała poświadcza się własnoręcznością podpisu. Zaświadczenie niniejsze wydaje się jako tymczasowy dowód tożsamości.

Bydgoszcz, dnia 22. maja 1945 r.

Urząd Gminny w Bydgoszczy
Wójt Gminy

[Handwritten signature]

1215/1945
6.

.....*Wrembel. Helena*.....

Bydgoszcz

.....
imię, nazwisko, pseudonim i adres
składającego oświadczenie
(dla mężatek nazwisko panieńskie)

OŚWIADCZENIE ŚWIADKA

Ja, uczestnik (czka) – (wymienić formację, ugrupowanie, jednostkę, nazwę obozu, więzienia itp. – od – do) Placówki. ZWZ-AK "Zagroda". w Emilianowie., Bydgoski Obwód. AK od czerwca 1940 r. od 1940 do 1945 r. włącznie ugrupowania AK "Zagajnik", "Zagroda" w Emilianowie pow. Bydgoszcz.

Świadomy odpowiedzialności za prawdziwość podanych niżej przeze mnie faktów, legitymujący (a) się dowodem osobistym (innym dokumentem), seria i numer RH 5474218

wystawnionym dnia przez KMMO Bydgoszcz

oświadczam, że ~~AK~~ p. Helena Wrembel syn (córka) Maksymiliana

urodz. dnia 05 września 1910 r. w m. Margonin

jest mi znany (a) osobiście jako uczestnik (czka) – wymienić formację, ugrupowanie, jednostkę, nazwę obozu, więzienia itp. oraz okoliczności, z jakimi świadek zetknął się z otrzymującym (cą) oświadczenie i czasokres od – do) ugrupowania AK "Zagajnik", "Zagroda" w Emilianowie.

W.W. była członkiem Armii Krajowej od 1940 do 1945 r. włącznie i wchodziła w skład grupy "Darzbór".

Wyżej wymieniony (a) posiadał (a) pseudonimy (y) Marta

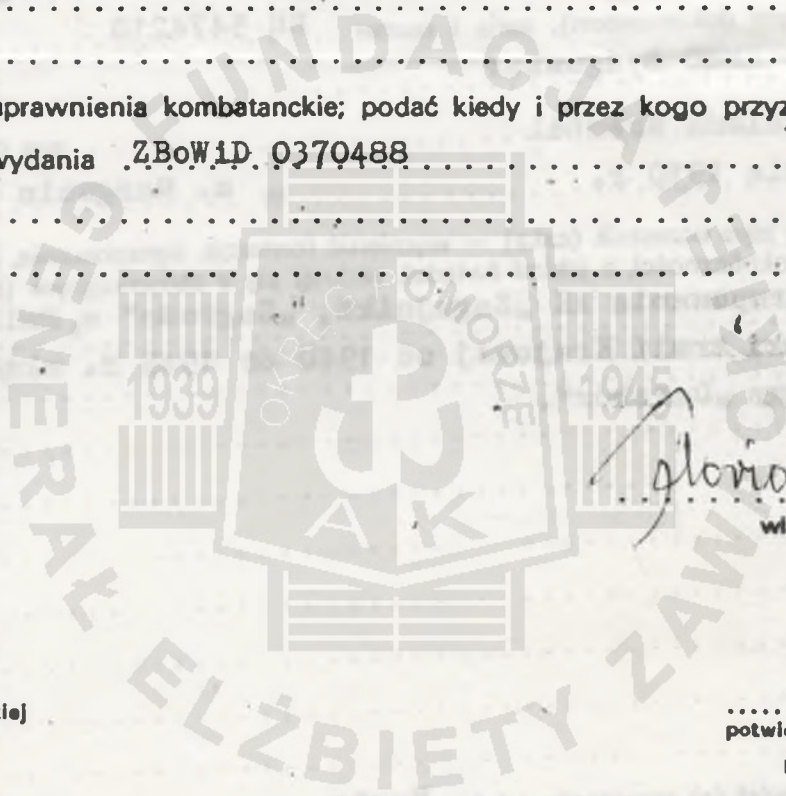
stopień wojskowy bez stopnia .. pełnił funkcję łączniczki

oraz brał udział w następującej działalności zaliczanej do uprawnień kombatanckich (wymienić jej rodzaje, miejscowości, czasookresy itp.) w czasie okupacji organizowała pomoc brytyjskim, francuskim i sowieckim jeńcom wojennym; współpracowała z oddziałami partyzanckimi działającymi na terenie Puszczy Bydgoskiej w latach 1943-1944 i w 1945 r., organizowała dla nich żywność i środki medyczne; przekazywała do wyższych władz AK informacje wojskowe i wiadomości otrzymane drogą radiową.

Wyżej wymieniony był represjonowany (a): wymienił jej rodzaje, miejscowości, czasookres, organy represjonujące (nazwę), z jakich powodów itp. była represjonowana przez organa niemieckie, wielokrotnie inwigilowana przez UBP.

Jeśli świadek jest członkiem organizacji kombatanckiej powinien podać jej nazwę, wpisać numer legitymacji członkowskiej, datę jej wydania, przez kogo SZŻ AK Okręg Bydgoszcz;

Czy świadek posiada uprawnienia kombatanckie; podać kiedy i przez kogo przyznane, nr legitymacji, (zaświadczenia), datę wydania ZBoWiD. 0370488

Stowarzyszenie
własnoręczny podpis

Opinia organizacji kombatanckiej

.....
potwierdzam wiarygodność
podpisu świadka

.....
miejscowość, data

.....
pieczęć organizacji kombatanckiej
imię i nazwisko, funkcja

85-119 Bydgoszcz

imię, nazwisko, pseudonim i adres
składającego oświadczenie
(dla męża: ek nazwisko panieńskie)

OŚWIADCZENIE ŚWIADKA

Ja, uczestnik (czka) — (wymienić formację, ugrupowanie, jednostkę, nazwę obozu, więzienia itp. — od — do)

.....
oficer broni i amunicji przy sztabie Pomorskiego Okręgu AK

świadomy odpowiedzialności za prawdziwość podanych niżej przeze mnie faktów, legitymujący (a) się

dowodem osobistym (innym dokumentem), seria i numer KH - 3406551

wystawnionym dnia przez KMMO Bydgoszcz dnia 1 października 1968

oświadczam, że Ob. Helena Wrembel z d. Preuss Makryliliana

syn (córka)

urodz. dnia 5 września 1910 w Łanganinie pow. Chodzież

jest mi znany (a) osobiście jako uczestnik (czka) — wymienić formację, ugrupowanie, jednostkę, nazwę obozu, więzienia itp. oraz okoliczności, z jakimi świadek zetknął się z otrzymującym (cą) oświadczenie

i czasokres od — do) była członkiem AK bydgoskiego obwodu AK „Cielcyński”
począwszy od 1941 r. Przystąpiła wg obowiązującej noty złożoną przed

nią w lutym 1942 r. Była członkiem AK do końca 1945 r.

Wyżej wymieniony (a) posiadał (a) pseudonimy (y) "Marta"

stopień wojskowy bez stopnia pełnił funkcję łączniczka, organizatorka

oraz brał udział w następującej działalności zaliczanej do uprawnień kombatanckich (wymienić jej rodzaje,

miejsowości, czasookresy itp.) prowadziła nieszuk radiowy, organizowała pomoc

dla jeńców i akcję podziemnego nauczania, współpracowała z oddziałem

partyzanckim „Świerki” działającym w rejonie Świlżanowo-Leszyce-Nabat

pod dowództwem kpt. Bruskiego ps. „Grab”.

Wymieniony był represjonowany (a): wymienić jej rodzaje, miejscowości, czasokres, organy represjonujące (nazwę), z jakich powodów itp. represje ze strony okupantów niemieckich i inwigilacje ze strony UB w okresie powojennym.

Jeśli świadek jest członkiem organizacji kombatanckiej powinien podać jej nazwę, wpisać numer legitymacji członkowskiej, datę jej wydania, przez kogo ZBWiD legitymacja Nr. 0370496, przyjęty 12. 12. 1974, Nr ewidencyjny 19391; członek Świątowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej, Nr leg. 321

Czy świadek posiada uprawnienia kombatanckie; podać kiedy i przez kogo przyznano, nr legitymacji, (zaświadczenia), datę wydania posiada od 12. 12. 1974; Komisja d.s.s. Kombatanckich ZBWiD.

Tarun Kędziński
własnoręczny podpis

Opinia organizacji kombatanckiej

potwierdza wiarygodność podpisu świadka:

niezawisła opinia

niezawisła opinia organizacji kombatanckiej i nazwisko, funkcja

Reisegenehmigung

Der **Herr** Franz Wrembel u. Frau Helene Wrembel

wohnhaft: Emilienau, Gemeinde Hopfengarten, Kr. Bromberg

darf die Reichsbahn auf der Strecke von Emilienau

nach Margonin, Kreis Kolmar vom 21. November 1942

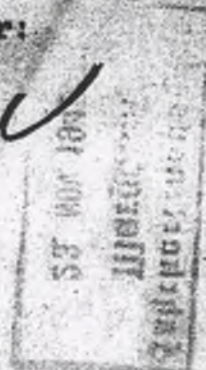
bis 25. November 1942, täglich für Hin- und Rückfahrt benutzen.

Bromberg, den 18. November 1942.

Der Amtskommissar:

Wrembel

Gültig bis 31. Oktober 1941

7

Grenzschein

Nr. 839

Zu u. Vorname: Wrembel, Helene

Beruf: Försterfrau

geb. am 5.9.1910. in Margonin, Kolmar

Staatsangehörigkeit (Volkszugehörigkeit): Polen

wohaft in Emilieneu, Gemeinde

Hopfgarten ist berechtigt,
die Polizeigrenze an der amtlich zugelassenen Grenzübergangsstelle

Gr. Neudorf, Brühlsdorf, Netzwalde

(Grenzübertritt) – wiederholt*) – zu überschreiten und sich
vorübergehend in dem Kreis*) – dem Amtsbezirk*)

Hohensalza, Altburgund.

aufzuhalten.

Bromberg, den 1. August 1941.

Der Amtskommissar als Ortspolizeibehörde
I. V. W. J. J. J.

Raum für Verlängerung des Grenzscheines

Verlängert bis zum 17. Dezember 1941.

Bromberg, den 14. 11. 1941.

Der Amtskommissar als Ortspolizeibehörde
im Auftrag W. J. J. J.

Verlängert bis zum 20. Mai 1942.

Bromberg, den 20. 5. 1942.

Der Amtskommissar als Ortspolizeibehörde
W. J. J. J.

Verlängert bis zum 194

(Dienst-
siegel)

Der Amtskommissar als Ortspolizeibehörde

GEN FUNDACI
KREIG
ELZBY

Helene Wrembel
(Eigenhändige Unterschrift des Inhabers)

Personenbeschreibung.

Gestalt: gross Gesicht: oval

Sarbe der Augen: blau

Sarbe des Haares: blond

Befondere Kennzeichen: keine

Mitzunehmende Kinder unter 7 Jahren:

Vor- u. Zuname Geburtstag

1. Heinrich Wrembel 8.6.1930.

2. Alexandra 28.9.1933.

3.

4.

1/3. Inne materiały dokumentacyjne: Wrembel
Helena:

1. „Karta informacyjna” - Helena Marta
Wrembel spisana przez Helenę Wrembel,
(mpis), oryg. k. 1 s. 1-2
2. Pismo do Prezydury Pomorskiego Krzyża
AK w sprawie przysiężenia Helenie Wrembel
i Franciszce Wrembel Damińskowej
Pomorskiego Krzyża AK, mpis z /L. dz. 451/94/,
oryg. k. 1 s. 3

Karta informacyjna

Nazwisko i imiona (ew. nazw. panieńskie) Wrembel Helena, Marta, z d. Preuss.
Stopień wojskowy bez stopnia.
Pseudonimy Marta.
Imiona rodziców (nazw. pan. matki) Maksymilian, Stanisława z d. Szudrowicz.
adresy: a) aktualny 85-540 Bydgoszcz.

b) okupacyjny Emilianowo, poczta Brzoza, Powiat Bydgoszcz.

Odznaczenia a) cywilne nie posiada.

b) wojsk nie posiada.

Data i miej. urodz. 05. 09. 1910 r., Margonin pow. Chodzież.

Data i miej. śmierci

Obwód: Bydgoski Obwód AK „Oficyna”.

Organizacja:

Inne nazw. (pseud.)

adres:

Inne informacje: (Opis działalności):

W okresie 1934 - 1955 mieszkała w leśniczówce Emilianowo (jako żona Franciszka Wrembla, ps. „Marcin”, „Józef”, leśniczego w tych latach w tamtejszym leśnictwie). W latach 1938 - 1939 ukończyła szkolenie dla kobiet zorganizowane przez Bydgoskie Koło „Przysposobienia Wojskowego Leśników”, PWL. Od początku 1940 r. do końca 1948 r. (tj. aż do rozwiązania z dniem 31 grudnia 1948 r. Placówki AK w Emilianowie) była członkiem grupy AK „Darzbór” działającej w ramach Placówki AK „Zagajnik”, „Zagroda” w Emilianowie. Zaprzysiężona została w lutym 1942 r. przez Tomasza Kędzierskiego ps. „Tadeusz”.

Pełniła m. inn. funkcję łączniczki między placówką AK w Emi-

lianowie, a obwodem AK w Bydgoszczy. Ponadto przez cały okres wojny prowadziła z Marią Adamczewską (mieszkającą wówczas przy ul. Babia Wieś w Bydgoszczy) oraz ... (?) Błażejowską (mieszkającą wówczas przy ul. Gdańskiej) nasłuch radiowy. Prócz tego organizowała w latach 1940 - 1945 pomoc (żywność, odzież, lekarstwa i środki opatrunkowe) dla jeńców wojennych, (brytyjskich, francuskich, polskich, rosyjskich) i więźniów (w szczególności Żydówek) zatrudnionych na stacji kolejowej w Emilianowie i na terenie zakładów zbrojeniowych Dynamit Aktien Gesellschaft, DAG. Od jesieni 1943 r. do wiosny 1944 r., tj. aż do rozbitcia tego oddziału, organizowała pomoc (żywność, odzież, lekarstwa, środki opatrunkowe itp.) dla polsko-rosyjskiego oddziału partyzanckiego działającego w tym obszarze Puszczy Bydgoskiej. W podobnym zakresie współdziałała z oddziałem partyzanckim ugrupowania „Świerki” por. Alojzego Bruskiego ps. „Grab”, „Buk” działającym na terenie Puszczy Bydgoskiej wiosną 1945 r.

W czasie wojny udzielała schronienia i pomagała ukrywać się na terenie leśnictwa Emilianowo i w innych miejscach różnym osobom chroniącym się przed Niemcami (miedzy innymi dwom oficerom brytyjskim, którzy pod koniec wojny przez kilka miesięcy przebywali w leśniczówce Emilianowo).

Wspólnie z Teodozją Beyer i Genowefą Wawrzyńską organizowała w latach 1940 - 1945 na terenie Bydgoszczy tajne nauczanie. Do nauczania na tych kompletach pozyskano szereg osób (niekompletny wykaz w załączeniu), przede wszystkim z kręgu przedwojennej inteligencji z terenu Bydgoszczy, np. znaczną część znanej przed wojną na terenie Bydgoszczy rodziny pp. Zielińskich.

Po aresztowaniu męża 17 listopada 1945 r. przez Wojewódzki Urząd Bezpieczeństwa Publicznego w Gdańsku była wielokrotnie przesłuchiwana przez pracowników Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Bydgoszczy oraz nagabywana przez oficerów tego urzędu o łapówki, dla uzyskania tą drogą zwolnienia męża. Tymczasem wszyscy aresztowani (grupa 37 osób związanych z Pomorskim Sztabem AK, pełen wykaz w kopii dokumentu p.n. „AKT OSKARZENIA w sprawie przeciwko ...”, w załączeniu) przetrzymywani byli w areszcie śledczym w Gdańsku. Na szczęście „gryps” z odpowiednią wiadomością dotarł z gdańskiego aresztu w przeddzień ewentualnego przekazania poważniejszej kwoty wyłudzaczo.

W okresie aresztowania męża (17 listopada 1945 r. - 7 czerwca 1946 r.) utrzymywała kontakty z działającymi w dalszym ciągu podziemnymi strukturami AK. Za pośrednictwem p. Seweryny Sokołowskiej otrzymała zimą 1945 r. z tego źródła (Bydgoskiego Obwodu AK lub Komendy Okręgu AK) jednorazową pomoc finansową; pomoc finansową od tej jednostki przekazał kilkakrotnie również p. Bernard Mroziński. Podobnie obrońcy w „procesie 37”, który odbył się 7 czerwca 1946 r. w Gdańsku, opłaceni zostali przez działające nadal struktury podziemne Armii Krajowej.

Helena Kramiec

Wpłynęło dnia 17.05.94

Liczba 45A/P/94

3

Henryk Z. Wrembel

Instytut Fizyki WSP, ul. Arciszewskiego 22 B, 76-200 Słupsk 1
tel. (059) 27-221 w. 238, fax. (059) 24 275

Kapituła Pomorskiego Krzyża AK
Fundacja Archiwum Pomorskie AK
ul. Piekary 49
87-100 Toruń

Zwracam się z uprzejmą prośbą o przyznanie moim Rodzicom Matce Helenie Wrembel z. d. Preuss ps. „Marta” (ur. 05.09.1910 r. w Margoninie pow. Chodzież) i Ojcu Franciszkowi Wrembel ps. „Marcin”, „Józef” (pośmiertnie, ur. 16.09.1904, w m. Mała Rezia Łużyce, zmarł 07.06.1972) Pamiątkowego Pomorskiego Krzyża AK.

Rodzice moi byli w okresie okupacji niemieckiej aktywnymi członkami ZWZ-AK. Ojciec (odznaczony pośmiertnie z tytułu tej działalności w 1991 r. Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski) był komendantem Placówki ZWZ-AK „Zagajnik”, „Zagroda” w Emilianowie k. Bydgoszczy oraz członkiem-organizatorem Bydgoskiego Obwodu AK. W okresie powojennym został aresztowany wraz z członkami Pomorskiego Sztabu AK przez WUBP w Gdańsku i przetrzymywany był w areszcie śledczym od 17 listopada 1945 r. do procesu tej grupy, który odbył się 7 czerwca 1946 r. Matka działała również w ramach Placówki ZWZ-AK w Emilianowie, a ponadto w ramach Bydgoskiego Obwodu AK. Matka jest od 1991 r. członkiem SZZ-AK, a z tytułu działalności w okresie wojennym ma uprawnienia kombatanckie.

Henryk Z. Wrembel
Kryzys przyznaw - nr ewid ... 322 - Helena
323 - Franciszek
2 17.05.94

W załączeniu:

1. Kopia listu p. Feliksa Rosińskiego ps. „Konar”;
2. Kopie „Oświadczenia Świadka”.

II. Materiały uzupełniające relację: Wrenbel Helena:

1. Henryk Wrenbel, biogram Heleny Wrenbel, napis, oryg. (data wpływu 26.10.1992) k.2 s.1-2
2. Henryk Wrenbel, biogram Heleny Wrenbel, [w:] Słownik biograficzny konspiracji pomorskiej 1939-1945, z.1, Wyd. FAPAK t.V, kserokop. s.226 k.1 s.3
3. Kubicki Władysław, "I w podsoleckich losach była Armia Krajowa, Sołectki Peryskop", nr 9 z 1999 r., s.6, kserokop. k.1 s.4
5. Opis sylwetki Heleny Wrenbel - projekt do z. II "Sylwetki - kobiety żołnierskie" wraz z listem Henryka Wrenbela (syna) z 21.06.2004 r., napis kserokop. k.4 s.-5-8
6. Projekt opisu sylwetki Heleny Marty Wrenbel wraz z załącznikami:
 - kserokop. zdj. rodziny Wrenbelów z 1942 i zdj. Heleny z 1943
 - podpis kawanie dla Pawła Kotzbacha od brytyjskiego dyw. Wojsk Lot. (kserokop.)
 - oświadczenie R. Woods'a (kserokop.) k.8 s.9-16
7. Henryk Wrenbel - biogram Heleny Marty Wrenbel - z. II. poz. 1. k. - s. -

Wypisano dnia 26.10.92
Lp. 70451/VI/92

Wrembel Helena Marta (z d. Preuss) ps. „Marta”, członek Placówki AK „Zagajnik”, „Zagroda” w Emilianowie pow. Bydgoszcz; członek Bydgoskiego Obwodu AK „Oficyna”.

Marta biogw

Urodziła się 5 września 1910 r. w miejscowości Margonin pow. Chodzież. W okresie 1934 - 1955 mieszkała w leśniczówce Emilianowo (jako żona Franciszka Wrembla, ps. „Marcin”, „Józef”, leśniczego w tamtejszym leśnictwie). W latach 1938 - 1939 ukończyła szkolenie dla kobiet zorganizowane przez Bydgoskie Koło „Przysposobienia Wojskowego Leśników”, PWL. Od początku 1940 r. do końca 1948 r. (tj. aż do rozwiązania z dniem 31 grudnia 1948 r. Placówki AK w Emilianowie) była członkiem grupy AK „Darzbór” działającej w ramach Placówki AK „Zagajnik”, „Zagroda” w Emilianowie. Działała ponadto w Bydgoskim Obwodzie AK „Oficyna”. Zaprzysiężona została w lutym 1942 r. przez Tomasza Kędzierskiego ps. „Tadeusz”.

Pełniła m. inn. funkcję łączniczki między placówką AK w Emilianowie, a Bydgoskim Obwodem AK „Oficyna” oraz Inspektoratem AK w Bydgoszczy „Folwark” dostarczając m. inn. materiały zdobywane przez Placówkę ZWZ-AK w Emilianowie (w szczególności przez grupę „Ekspedycja” do tych organów. Ponadto przez cały okres wojny prowadziła nasłuch radiowy. Prócz tego organizowała w latach 1940 - 1945 pomoc (żywność, odzież, lekarstwa i środki opatrunkowe) dla jeńców wojennych, (brytyjskich, francuskich, polskich, rosyjskich) i więźniów (w szczególności Żydówek) zatrudnionych na stacji kolejowej w Emilianowie i na terenie zakładów zbrojeniowych Dynamit Aktien Gesellschaft, DAG. Od jesieni 1943 r. do wiosny 1944 r., tj. aż do rozbicia tego oddziału, organizowała pomoc (żywność, odzież, lekarstwa, środki opatrunkowe itp.) dla polsko-rosyjskiego oddziału partyzanckiego działającego w tym obszarze Puszczy Bydgoskiej. W podobnym zakresie współdziałała z oddziałem partyzanckim ugrupowania „Świerki” kpt. Alojzego Bruskiego ps. „Grab”, „Buk” działającym na terenie Puszczy Bydgoskiej wiosną 1945 r.

W czasie wojny udzielała schronienia i pomagała ukrywać się na terenie leśnictwa Emilianowo i w innych miejscach różnym oso-

Technika

2

Wota Główna

dom chroniącym się przed Niemcami (miedzy innymi dwom oficerom brytyjskim, którzy pod koniec wojny przez kilka miesięcy przebywali w leśniczówce Emilianowo). Uczestniczyła w organizowaniu przerzutów osób ukrywających na inne tereny (w szczególności jeńców brytyjskich), w poza granice III Rzeszy. W latach 1940 - 1945 na terenie Bydgoszczy była współorganizatorką tajnego nauczania. Do nauczania na tych kompletach pozyskano szereg osób z kręgu przedwojennej inteligencji z terenu Bydgoszczy, np. znaną przed wojną na terenie Bydgoszczy rodzinę Zielińskich .

Po aresztowaniu męża 17 listopada 1945 r. przez Wojewódzki Urząd Bezpieczeństwa Publicznego w Gdańsku była wielokrotnie przesłuchiwana przez pracowników WUBP w Bydgoszczy oraz nagabywana przez oficerów tego urzędu o łapówki, dla uzyskania tą drogą zwolnienia męża, podczas gdy wszyscy aresztowani (grupa 37 osób związanych z Pomorskim Sztabem AK) przetrzymywani byli w areszcie śledczym w Gdańsku. W okresie aresztowania męża (17 listopada 1945 r. - 7 czerwca 1946 r.) utrzymywała kontakty z działającymi w dalszym ciągu podziemnymi strukturami AK.

Autorka H. Nrembel

Wrembel Helena Marta z d. Preuss ps. "Marta" (1910-....), łączniczka Plac. Emilianowo, Obw. ZWZ-AK Bydgoszcz-Powiat.

Ur. 5 IX 1910 r. w Margoninie pow. Chodzież, córka Maksymiliana i Stanisławy z d. Szudrowicz. Od 1934 r., po poślubieniu → Franciszka Wrembla mieszkała w leśniczówce w Emilianowie pow. Bydgoszcz. W latach 1938-1939 ukończyła kurs PWK zorganizowany przez Bydgoskie Koło PW Leśników.

Podczas okupacji mieszkała wraz z rodziną nadal w Emilianowie. Od początku 1940 r. była członkiem grupy "Darzbór", zorganizowanej przez jej męża, działającej później w ramach Plac. Emilianowo wchodzącej w skład Obw. ZWZ-AK Bydgoszcz-Powiat. Zaprzysiężona została w lutym 1942 r. przez Tomasza Kędzierskiego ps. "Tadeusz", oficera broni sztabu KO AK Pom. Pełniła

m.in. funkcję łączniczki między Plac. Emilianowo a Obw. AK Bydgoszcz. Przez cały okres okupacji prowadziła nasłuch radiowy. W latach 1940-1945 organizowała pomoc dla jeńców wojennych i więźniów zatrudnionych na stacji kolejowej w Emilianowie oraz na terenie DAG. Od jesieni 1943 r. do wiosny 1944 r. organizowała pomoc dla polsko-rosyjskiego oddziału partyzanckiego, działającego na obszarze Puszczy Bydgoskiej. Współdziałała również z oddziałem part. AK "Świerki" dowodzonym przez Alojzego Bruskiego ps. "Grab", działającym na terenie Puszczy Bydgoskiej wiosną 1945 r. Udzielała schronienia na terenie leśnictwa Emilianowo różnym osobom chroniącym się przed prześladowaniami. Ukrywała 2 jeńców, oficerów brytyjskich w leśniczówce Emilianowo. W latach 1940-1945 na terenie Bydgoszczy była współorganizatorką tajnego nauczania. Do nauczania na tajnych kompletach pozyskała szereg osób m.in. znaną przed wojną na terenie Bydgoszczy rodzinę Zielińskich.

Po aresztowaniu męża 17 XI 1945 r. przez WUBP w Gdańsku wraz z 37 osobową grupą osób związanych z KO Pomorze, była wielokrotnie przesłuchiwana przez pracowników WUBP w Bydgoszczy i nagabywana przez oficerów tego urzędu o łapówki. Podczas całego okresu aresztowania męża do 7 VI 1946 r. utrzymywała kontakty z działającymi w dalszym ciągu podziemnymi strukturami poakowskimi.

Syn Henryk, ur. 8 VI 1930 r. ps. "Kukułka", od stycznia 1942 r. do końca 1948 r. był członkiem grupy "Darzbór" w Plac. Emilianowo. Zaprzysiężony w kwietniu 1943 r. przez Tomasza Kędzierskiego ps. "Tadeusz", pełnił funkcję łącznika Plac. Emilianowo do kedy Obw. AK Bydgoszcz i Inspektoratu Bydgoszcz. Wiosną 1945 r. był łącznikiem między oddziałem part. "Świerki" a KO AK Pomorze.

AP AK, T.: Rodzina Wremblów, Żbikowski W.; mat. własne autora (syna H. Wremblowej).

Henryk Wrembel

Stow. biograf. konspiracji pomorskiej 1939-1945, cz. 1, Wyd. I P P A K

Wrzesiński:
Bydgoszcz.
Ur. 30
trzyletnią S
laborantka
W okre:
mleczarni
Zaprzysięż
kmdta Insp
sztabu KO
i Mariana
Stempniew
Urszulą Kl
"Michał",
Po aresztow
Bydgoszczy
się m. in.
Kitzmanno
Po zak
Edwarda G

AP AK, T.:

Władysław Kubicki

I W POSOLECKICH LASACH BYŁA ARMIA KRAJOWA

Helena M. Wrembel ps. „Marta”

Franciszek M. Wrembel ps. „Marcin”

Kiedy jesienią 1939 roku przekwitły krwawe wrzasy w lasach, a głodne lisy zaczęły wygrzebywać spod mchów zwłoki pomordowanych Polaków z Solca Kujawskiego i okolic, wydawało się, że wszechobecna niemiecka zbrodnicza łapa zgniotła wszystko, co było polskie na tym skrawku kujawsko-pomorskiej ziemi. Wśród Niemców od lat zamieszkałych na tym terenie, niemiecka buta mocno nafaszerowana hitlerowską ideologią osiągnęła swoje apogeum. Do tego dochodziła niemiecka obłuda w sferze historii, że te tereny są rdzennie niemieckie. Nic gorszego już nie mogło być, gdyż tutejsi Niemcy, często z mizernym wykształceniem przyjmowali te obłudy za prawdę, więc wszystko robili, by z tych „ich ziem” wyeliminować Polaków. Jako polskie dziecko pamiętam ten ponury czas zbrodni, poniżenia, głodu i chłodu. Nikt wtedy z ocalałych Polaków nie przypuszczał, że w tym okropnym czasie, gdzieś tutaj, po prostu obok nas są tacy Polacy, którzy nie stracili polskiego ducha. Mało tego, bo z miejsca przystąpili do organizowania zbrojnego polskiego podziemia. Myślę, że jeszcze żyją w Solcu Kujawskim i jego okolicach ludzie, którzy znali leśniczego Franciszka Marcina WREMBLA prowadzącego leśniczówkę Emilianowo od 1934 do 1939 roku, a także przez cały okres okupacji, gdyż Niemcy nie byli w stanie obsadzić swoimi fachowcami zajętych polskich terenów. W takiej sytuacji Wrembel pozostał na swej leśniczówce, pracując jako leśniczy pod ścisłym niemieckim nadzorem. Fakt pozostania na leśniczówce rychno wykorzystał do zorganizowania jakby pierwszego ogniwa polskiego oporu przeciw Niemcom. Rozległy las, w którym czerwień się w przeswitałach mury leśniczówki stanowił doskonałą zasłonę do tego rodzaju pracy konspiracyjnej. Toteż już jesienią 1939 roku zorganizował z ocalałej leśnej braci pierwsze gniazdo oporu, które nazwał „DARZBÓR”. Od tej pory na leśniczówce odbywały się tajne zebrania członków tej komórki, której podstawowym zadaniem było gromadzenie broni porzucanej w lasach przez wojsko. A następnie dokładne obserwowanie wszelkich strategicznych poczynań Niemców w rejonie Bydgoszczy, Łęgnowa, Żółwina, Otorowa, Solca kujawskiego i innych miejscowości. Jednak już w 1940 roku komórka „Darzbór” otrzymała kryptonim „Zagajnik”, gdyż WREMBLOWCY w tym czasie zdołali nawiązać kontakt z kierownictwem organizującej się na Pomorzu i Kujawach Zachodnich ZWZ AK. A zatem od 1940 roku leśniczów-

ka EMILIANOWO, kierowana przez Franciszka Marcina Wrembla, pseudonim „Marcin”, „Józef” była pierwszą komórką Armii Krajowej w podsoleckich lasach. Wnet też do „Zagajnika” wpisał się ks. proboszcz Franciszek Hanelt z Solca Kujawskiego, który od tej pory na swej plebanii także organizował tajne spotkania żołnierzy AK z ogniwa „Zagajnik”. Na tych tajnych zebraniach, które odbywały się często w porach nocnych zawsze był obecny dowódca „Zagajnika”. Do Solca najczęściej jeździł z Emilianowa rowerem, gdyż po drodze mógł prowadzić obserwację różnych przedsięwzięć Niemców w podsoleckich borach. A przecież w tym czasie Niemcy zaczęli w szybkim tempie budowanie różnych obiektów strategicznych właśnie w lasach, gdyż lasy stanowiły doskonałą zasłonę takich obiektów. Toteż obok Emilianowa, w tamtej leśnej gęstwinie ciągnącej się do Łęgnowa niemiecki przemysł zbrojeniowy rozpoczął budowę fabryki materiałów wybuchowych i amunicji. W obszarze leśnym pod Żółwinem i Wypaleniskami Niemcy budowali obiekty, w których prowadzono doświadczenia z bronią ciężką, a dokładnie z artylerią, a później z rakietami. Doświadczalne pociski z tej placówki padały na terenie zlikwidowanej wioski Kabat. Placówka AK „Zagajnik” o tych wszystkich obiektach niemieckich zbierała dane i przekazywała przez swoich łączników do dowództwa AK „Pomorze”. Akowcy z „Zagajnika” nawiązali łączność z Polakami zatrudnionymi przy budowie zakładów zbrojeniowych i tam zawiązali swą siatkę wywiadowczo-dyweryjną. WREMBLOWSCY dokładnie badali zawartość wagonów kolejowych na stacji Emilianowo, która to stacja była ważnym węzłem transportu kolejowego tych zakładów zbrojeniowych. Kiedy fabryka ruszyła całą parą, akowcy wzmoczyli penetrację wagonów wchodzących i wychodzących z fabryki. Gdy się okazało, że fabryka produkuje materiały wybuchowe, kruszące i inicjujące, rozpoczęto sabotaż w zakładzie i na węźle emilianowskim, dziurawiąc cysterny z półproduktami do produkcji tych materiałów jak: toluen, benzen, gliceryna itp. Do cystern z tymi produktami wrzucano lub wlewano takie materiały stałe i płynne, które niszczyły wartość technologiczną przewożonych produktów do zakładu i z zakładu. W grunt między Emilianowem a Łęgnowem wsiąknęło w tym czasie tysiące litrów różnych cennych chemicznych płynów. O dywersyjnej i wywiadowczej pracy akowców spod soleckich lasów można by jeszcze długo pisać. Dowódca placówki „Zagajnik” już śp. Franciszek Marcin Wrembel postawił wszystko na jednej karcie w walce o wolną Polskę. W prace swego „Zagajnika” wciągnął swoją żonę Helenę, pseudonim „Marta”. „Marta” prowadziła nasłuch radiowy, była też łączniczką z dowództwem AK w Bydgoszczy, opiekowała się ukrywanymi na leśniczówce jeńcami angielskimi, którym czasami udało się zbiec z obozu w Łęgnowie. W prace konspiracyjne AK wciągnięty był także 13-letni Heniu Wrembel, pseudonim „Kukułka”. Ten najmłodszy żołnierz AK placówki „Zagajnik” pełnił bardzo odpowiedzialną rolę

jako łącznik z poszczególnymi komórkami AK usytuowanymi w Bydgoszczy i w rejonie południowym Puszczy Bydgoskiej. Mieszkańcy wioski Łaszyn leżącej w pobliżu Emilianowa trochę podejrzewali rodzinę Wremblów o pracę konspiracyjną. Osobiście pamiętam np. mogiłę żołnierza polskiego, który padł w potyczce z tzw. dywersantami niemieckimi z Bydgoszczy, którzy atakowali polskie jednostki wojskowe ciągnące ku Warszawie. Mogiła tego żołnierza polskiego znajdowała się przy krzyżówce leśnych dróg niedaleko tej leśniczówki. Miejscowi Niemcy bardzo często niszczyli tę mogiłę, ale wnet jakaś polska niewidzialna ręka miała odwagę na nowo usypywać te mogiłę, wstawiać na nią brzozywy krzyż, a nawet posadzić kwiaty i podlewać wodą, by żyły. Taki wyczyn był wyczynem bohaterskim! Ale ludzie domyślali się, że ta polska niewidzialna ręka jest w leśniczówce. Nawet ktos raz widział o wieczornej porze córeczkę państwa Wremblów podlewającą kwiaty na zakazanej mogile.

Franciszek Wrembel kierował „Zagajnikiem” aż do 1948 roku.

W dniu 17 listopada 1945 roku został aresztowany przez UB i osadzony w ubeckim więzieniu w Gdańsku. W tym czasie placówką dowodził leśniczy akowiec i zastępca Wrembla-Władysław Piechuta, pseudonim „Borsuk”. Piechuta prowadził leśniczówkę w Prądocinie. W czasie aresztowania Wrembla ubisci rozpuścili plotki, że Wrembel stał przed sądem za pobicia ludzi, którzy zbierali w lesie grzyby i jagody, że Wrembel w czasie okupacji współpracował z Niemcami, gdyż jego żona jest z pochodzenia Niemką. Muszę z przykrością stwierdzić, że wielu przeciętnych ludzi uwierzyło w te ubeckie bajdy. Po roku więzienia, na mocy amnestii dowódca placówki AK „Zagajnik” wrócił 7.06.1946 roku, nie rezygnując z dalszego dowodzenia tą komórką AK, która rozwiązała się dopiero w 1948 roku. W ostatnim czasie doszły mnie wieści, że budynek LEŚNICZÓWKI EMILIANOWO już nie istnieje. Myślę jednak, że leśnicy nie zapomną o swym koledze i zarazem wielkim Polaku Franciszku Marcinie Wremblu, który okupantom swej Ojczyzny miał odwagę powiedzieć STOP!!! Dla upamiętnienia tamtych wydarzeń proponuję, by na miejscu, gdzie stała ta historyczna leśniczówka został postawiony chociaż skromny kamień z wrytym na nim napisem, że w tym miejscu w latach okupacji hitlerowskiej powstała placówka ZWZ AK zawiązana przez leśniczego F. M. Wrembla.

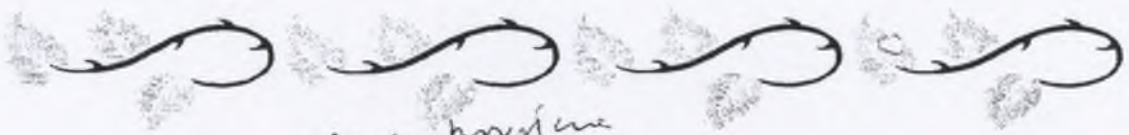
Dodam jeszcze, że znałem p. F. Wrembla jako chłopiec, a później osoba dorosła. Pan Wrembel zawsze był człowiekiem przyjaznym dla ludzi. Nawet raz brałem udział z młodzieżą szkolną w sadzeniu drzewek na kulturze w Prądocinie, wtedy też krótko mogłem porozmawiać z tym miłym leśniczym, który znał dobrze mych rodziców, gdyż bywało, że mój ojciec pracował jako robotnik leśny u p. Wrembla.

Do opracowania artykułu korzystałem z materiałów historycznych opracowanych przez „Archiwum Pomorskie Armii Krajowej” w Toruniu. I tak: Słownik biograficzny konspiracji pomorskiej 1939-1947, część I i IV, wyd. w 1994 r. oraz własnych przeżyć.

Wrembel

p. 432/04

kserokop. w aktach B663
Henryk Wrembel (Bydgoszcz) 8 5

relacje jordanowe
do K. Kabanickiej
jako "E. Wrembel"
do E. Kabanickiej
21.04

Bydgoszcz, 21 czerwca A.D. 2004

krótko relacja
do T. Kabanickiej Pansko

Wielce Szanowna, Czcigodna Pani Profesor

W załączeniu przesyłam biogram mojej Matki, Heleny Wrembel z Placówki ZWZ-AK w Emilianowie, pow. Bydgoszcz. Zawarłem w nim nieco szersze informacje o okupacyjnych działaniach moich Rodziców – może jest to zbyt obszerna? Wymaga zapewne przeredagowania i dostosowania do norm stosowanych przez wydawnictwo.

Jak zwykle jestem bardzo zapracowany – a może to zresztą jest skutkiem kiepskiej organizacji dnia?! W święto 3-go Maja wygłosiłem w kościele parafialnym w Nowej Wsi Wielkiej (między Bydgoszczą, a Inowrocławiem) pogadankę na temat Placówki ZWZ-AK w Emilianowie. Frekwencja była bardzo ładna. Niestety, jak zwykle, mało było młodzieży. Wgląda na to, że to pokolenie przegraliśmy i jest to niestety przede wszystkim pokolenie wyrosłe w ostatnich latach, któremu środki przekazu skutecznie wmawiają, że patriotyzm jest zacofaniem. Spora część naszych młodych ludzi wstydzi się prawie bycia Polakami – jak się to ma do powszechnego, szowinistycznego, hasła młodych Niemców: „Dumny jestem z tego, że jestem Niemcem”.

Po moim wystąpieniu zgłosiła się młoda osoba (bodaj nauczycielka w miejscowej szkole), o dziadku, której wspominałem w tej pogadance. Liczyłem na to, że znajdzie się więcej osób z Łążyna czy okolicy, moich dawnych rówieśników, niestety nie było takich.

Przesyłam najserdeczniejsze pozdrowienia. Z wyrazami głębokiego uszanowania

Henryk Wrembel

do wyph II leizyram do II wyph. 2.1
2. zat. do listu z 16.01.2003r. 6
-sob. T. M-418/1044 Henryk Wrembel
-Bydgoszcz
H

Wrembel Helena Marta z d. Preuss ps. „Marta”, Łączniczka Plac. Emilianowo, Obw.

ZWZ-AK Bydgoszcz-Powiat.

Ur. się 5 IX 1910 r. w Margoninie pow. Chodzież, córka Maksymiliana i Stanisławy z d. Szudrowicz. W 1929 r. wyszła za mąż za leśniczego → Franciszka Wrembla. W okresie 1934 – 1955 rodzina Wremblów mieszkała w leśniczówce Emilianowo (zburzona w 1997 r.) na terenie Puszczy Bydgoskiej. W latach 1938 - 1939 ukończyła szkolenie PWK zorganizowane przez Bydgoskie Koło PW Leśników. W dniu rozpoczęcia II wojny światowej 01.IX 1939 r. ewakuowana z dziećmi, córką Aleksandrą i synem Henrykiem, docelowo do Łucka na Wołyniu.

Od 1940 r. członek zorganizowanej przez jej męża → Franciszka Wrembla Placówki ZWZ-AK w Emilianowie krypt. „Zagajnik”, „Zagroda”, wchodzącej w skład Obw. ZWZ-AK Bydgoszcz-Powiat. Zaprzysiężona w lutym 1942 r. przez Tomasza Kędzierskiego ps. „Tadeusz”, oficera broni sztabu KO AK. Pełniła m.in. funkcję łączniczki między Plac. Emilianowo, a Bydgoskim Obw. AK Bydgoszcz. Z Marią Adamczewską z Bydgoszczy prowadziła nasłuch radiowy. W czasie wojny organizowała pomoc dla jeńców wojennych i więźniów zatrudnionych na stacji kolejowej w Emilianowie i na terenie zakładów zbrojeniowych Dynamit Aktien Gesellschaft, DAG. Od jesieni 1943 r. do wiosny 1944 r. organizowała pomoc dla polsko-rosyjskiego oddziału partyzanckiego działającego na obszarze Puszczy Bydgoskiej. Współdziałała również z oddziałem part. AK „Świerki” por. Alojzego Bruskiego ps. „Grab”, „Buk” działającym na terenie Puszczy Bydgoskiej wiosną 1945 r.

Wraz z mężem → Wrembel Franciszek udzielała schronienia na terenie leśnictwa Emilianowo różnym osobom ukrywającym się przed Niemcami. Przez dłuższy czas przebywali tu m.in. → Bernard Mroziński, Józef Preuss (organizator grupy konspiracyjnej na terenie Wielkopolski, stracony w 1943 na Cytadeli Poznańskiej), → Bernard Subkowski, → Franciszek Szymanowicz, Władysław Wośkowiak, → Wawrzyniec Żbikowski oraz podporucznicy (2-nd lieutenant,) armii brytyjskiej R. Strevens i R.M. Woods. Latem 1943 ukrywała się tu grupa polskich i rosyjskich uciekinierów z obozów jenieckich, z których, po uzbrojeniu ich i wyposażeniu w niezbędny sprzęt wojskowy, utworzono ów polsko-rosyjski oddział partyzancki, który wiosną 1944 r. został rozbity przez oddziały „Jagdkomando”.

Wraz z nauczycielką Teodozją Beyer (żoną zamordowanego we wrześniu 1939 r. znanego w Bydgoszczy działacza Kazimierza Beyera) i Genowefą Wawrzyńską organizowała na terenie Bydgoszczy nauczanie konspiracyjne. Pozyskano do tego m.in. (?) Bauer (zapis z nagrobka: obywatelka holenderska, sercem Polka), Jerzego Beyera, Stefanię Nowak, mgr (?)

Świtalskiego, Salomeę Ziomecką, oraz – mgr Janinę Zielińską, dr med. Halinę Zielińską, dr Władysława Zielińskiego i (?) Rolbiecką – znaną rodzinę bydgoskich patrycjuszy.

Po aresztowaniu męża 17 XI 1945 r. przez WUBP w Gdańsku w 37-mio osobowej grupie osób związanych z KO Pomorze, była wielokrotnie przesłuchiwana przez pracowników WUBP w Bydgoszczy oraz nagabywana przez oficerów tego urzędu o łapówki dla zwolnienia męża. Do końca 1948 r. współdziałała ze strukturami post-akowskimi.

Zmarła 30VIII 1997 r. w Bydgoszczy. Pochowana na cmentarzu Nowofarnym w Bydgoszczy.

Odnaczona Krzyżem Armii Krajowej, Odznaką Pamiątkową Okręgu Pomorskiego AK, Krzyżem Weterana.

Syn **Henryk Zbigniew Wrembel** ps. „Kukułka”, „Wilga” ur. 8 VI 1930 w Miałach, pow. Czarnków był od 1942 r do 1948 r. członkiem AK w Plac. ZWZ-AK w Emilianowie utworzonej przez jego Ojca → Franciszka Wrembla. Zaprzysiężony w kwietniu 1943 r. przez → Tomasza Kędzierskiego ps. „Tadeusz”. Pełnił funkcję łącznika Plac. Emilianowo do kdy Obw. AK Bydgoszcz i Inspektoratu AK Bydgoszcz. Uczestniczył w rozpoznaniu sł. wart. zakładów zbrojeniowych Dynamit Aktien Gesellschaft, DAG, sł. wart. ośrodka rekonwalescencyjnego Wehrmachtu w Emilianowie, tras patroli Wehrmachtu kontrolujących tereny sąsiadujące z owymi obiektami oraz terenów ćwiczeń tego ośrodka. Brał udział w rozpoznaniu poligonu wyrzutni rakietowych w Kabacie, pozorowanej fabryki na terenie leś. Emilianowo i leś. Łążyn, w rozpoznaniu magazynów amunicji zlokalizowanych na terenie leś. Brzoza. Uczestniczył w organizowanym przez jego matkę → Helenę Wrembel w tajnych kompletach w Bydgoszczy. Wiosną 1945 r był łącznikiem za pośrednictwem → ppor. Zbigniewa Nieczuji-Smołeńskiego ps. „Żuraw” i chor. (?) ps. „Gryf” między oddziałem part. „Świerki” → por. Alojzego Bruskiego ps. „Grab” „Buk”, działającym na terenie Puszczy Bydgoskiej, a KO AK Pomorze. Po aresztowaniu ojca → Franciszka Wrembla 17 XI 1945 r. ostrzegł → Tomasza Kędzierskiego, a następnie ukrywał się na terenie Wielkopolski. Był poszukiwany przez WUBP w Gdańsku.

Prof. dr hab. nauk fizycznych, od 2000 r. na emeryturze. Odnaczony Krzyżem Kawalerskim OOP, Złotym i Srebrnym Krzyżem Zasługi, Medalem Komisji Edukacji Narodowej, Krzyżem AK, Odznaką Pamiątkową Okręgu Pomorskiego AK i innymi odznaczeniami.

Na podstawie:

AP AK, T.: Rodzina Wremblów, Żbikowski W. (Rel. córki); dok. Insp. Bydgoszcz; mat
własne autora (syna Heleny i → Franciszka Wrembel)

Stanisław Kowalski: „Kukułka” wraca do lasu. Wiarus, Nr 18 (6877), Rok XLI, z dnia 18 IX
1991 r.

Stanisław Kowalski: Lebele, granaty, bagnety, czyli odkopywanie przeszłości. Polska Zbrojna,
Nr 197 (249), Rok II, z dnia 10 X 1991.

Stanisław Kowalski: Wielka mistyfikacja pod Bydgoszczą. Akcja „Makieta”. Polska Zbrojna,
Nr 80 (382), Rok III, z dnia 23 IV 1992.

(Henryk Wrembel)

Wrembel Helena Marta z d. Preuss ps. „Marta” (1910-1997), łączniczka Placówki ZWZ-AK „Zagajnik”, „Zagroda” w Emilianowie pow. Bydgoszcz do Obwodu ZWZ-AK Bydgoszcz „Oficyna” oraz do Bydgoskiego Inspektoratu ZWZ-AK „Folwark”.

Ur. 5 IX 1910 r. w Margoninie pow. Chodzież, zmarła 30 VIII 1997 w Bydgoszczy, córka Maksymiliana i Stanisławy z d. Szudrowicz. Pochowana wraz z mężem Franciszkiem Wremblem ps. „Marcin”, „Józef” na cmentarzu Nowofarnym przy ul. Artyleryjskiej (pole 7a/133 Nr 325) w Bydgoszczy. W 1929 r. poślubiła Franciszka Wrembla leśniczego w Miałach, pow. Czarnków, absolwenta Państwowej Szkoły dla Leśniczych w Margoninie; syn Henryk ps. „Kukułka” „Wilga”(ur. 1930) i córka Aleksandra ps. „Oleńka” (ur. 1933).

W okresie 1934 – 1955 rodzina Wremblów mieszkała na terenie leśnictwa Emilianowo (leśniczówka zburzona w 1997 r.) w Puszczy Bydgoskiej, w którym Franciszek Wrembel był leśniczym. W latach 1938 – 1939 Helena Wrembel ukończyła kurs PWK zorganizowany przez Bydgoskie Koło Przynsposobienia Wojskowego Leśników, PWL. Od zimy 1939/40 była członkiem konspiracyjnej grupy „Darzbór” zorganizowanej przez męża Franciszka Wrembla jesienią 1939 r. skupiającej leśników i innych pracowników Lasów Państwowych, a w okresie 1940 – 1948 r. członkiem ZWZ-AK. Placówka ZWZ-AK w Emilianowie wchodziła od 1940 w skład Obwodu ZWZ-AK Bydgoszcz „Oficyna”, którego współorganizatorem był Franciszek Wrembel. W związku z budową wielkich zakładów zbrojeniowych Dynamit Aktien Gesellschaft, DAG, na terenach sąsiadujących z rewirem leśnictwa Emilianowo głównym zadaniem Placówki ZWZ-AK w Emilianowie był od 1940 r. wywiad na terenie owych zakładów, a w dalszych planach dywersja. Helena Wrembel zaprzysiężona w AK została w lutym 1942 r. przez Tomasza Kędzierskiego, ps. „Tadeusz”, pełniącego funkcję oficera broni przy sztabie Pomorskiego Okręgu AK.

Jesienią 1939 r. Helena Wrembel pomagała mężowi w gromadzeniu broni i amunicji porzuconych na terenie leśnictwa Emilianowo w czasie walk obronnych toczonych tu przez 62 pp. w dniach 6/7 września 1939. Zgromadzony sprzęt złożył się na depozyt broni i amunicji placówki konspiracyjnej w Emilianowie. Za pośrednictwem Kazimierza Szymanowicza ps. „Antoni”, nawiązała łączność między Placówką konspiracyjną w Emilianowie, a organizacją konspiracyjną kolejarzy z kolejowych zakładów remontowych bydgoskiego węzła kolejowego. Po aresztowaniu Kazimierza Szymanowicza kontakty z tą grupą utrzymywała za pośrednictwem Tomasza Kędzierskiego ps. „Tadeusz”. Po 1943 r. łączność z tą grupą podtrzymywała za pośrednictwem Antoniego Staniaka, kolejarza na stacji kolejowej w Emilianowie (obecnie Bydgoszcz Emilianowo), członka Placówki ZWZ-AK w

prof. Henryk Wrembel
 adres anfore

2/ 10

Emilianowie, mieszkającego w Wielkim Łążynie (nie istniejącej obecnie wsi na terenie Puszczy Bydgoskiej).

Za pośrednictwem ppor. Franciszka Szymanowicza ps. „Leon” (zatrudnionego od jesieni 1940 r. w DAG,) i Floriana Kaczmarka ps. „Oksza” (pracownika na rampie kolejowej owych zakładów na stacji kolejowej w Emilianowie), a także bezpośrednio z ppor. Henrykiem Szymanowiczem ps. „Smętek”, „Marek” – komendantem Obwodu ZWZ-AK na terenie DAG – zapewniała łączność między Placówką ZWZ-AK w Emilianowie z tym Obwodem. Współpracę tę kontynuowała z Gracjanem Malinowskim, komendantem Obwodu AK w DAG od połowy 1944 r., po przejściu ppor. Henryka Szymanowicza – wskutek dekonspiracji – do zgrupowania partyzanckiego por. Alojzego Bruskiego ps. „Grab” „Świerki” w Borach Tucholskich, na stanowisko zastępcy dowódcy zgrupowania. Mimo częstych reorganizacji Obwodu AK na terenie DAG, spowodowanych licznymi aresztowaniami (zwłaszcza w 1943 r. i wiosną 1944 r.), zdołała ją utrzymać, aż do ofensywy wojsk sowieckich w styczniu 1945 r.

Kontakty Placówki ZWZ-AK w Emilianowie z różnymi agendami ZWZ-AK zapewniały „skrzynki pocztowe”, które zorganizowała wraz z mężem w okresie 1939-1945 na terenie Bydgoszczy. Były to m.in. mieszkania: pp. Marii Adamczewskiej (ul. Babia Wieś), Kazimierza Bartla (ul. J.J. Śniadeckich), Antoniego Górnego (ul. Lenartowicza), Franciszka Grabowskiego (ul. Pomorska), Floriana Kaczmarka (ul. Traugutta), Tomasza Kędzińskiego (ul. Nowa), Zdzisława Kosmowskiego (ul. 3 Maja), Wiktora Lehmana (ul. Ks. Kordeckiego), Władysława Piotrowskiego (Zbożowy Rynek), Tomasza Marmurowicza (Zbożowy Rynek), Łucji Owczarakowej (ul. Świętej Trójcy), Seweryny Sokołowskiej (ul. Brzozowa i ul. Grunwaldzka), Dionizego Szarafińskiego (ul. Długa), Leona Tojzy (ul. Dolina), Wacława Wawrzyńskiego (ul. Toruńska i ul. Dworcowa), Gerarda Zientka (Zbożowy Rynek) i inne lokale. Niektóre spotkania miały również miejsce w mieszkaniu, Teodozji Beyer (ul. Nadrzeczna – obecnie: Stary Port), Zygmunta Watorowskiego (ul. Hetmańska) i w innych. Nieliczne „skrzynki” funkcjonowały do końca 1948 r. i dłużej.

Z Marią Adamczeską (przy ul. Babia Wieś w Bydgoszczy) oraz (?) Błazejewską (przy ul. Gdańskiej w Bydgoszczy) prowadziła nasłuch radiowy. Zdobyte tą drogą wiadomości przekazywała do Obwodu i Inspektoratu ZWZ-AK Z oraz kolportowała w gronie wtajemniczonych osób.

Na terenie leśnictwa Emilianowo i w samej leśniczówce udzielała wraz z mężem schronienia różnym osobom ukrywającym się przed Niemcami. Wiosną i latem 1940 r. przebywał tu kilka miesięcy ppor. Franciszek Szymanowicz, ps. „Leon”, a wiosną 1942 r.

ukrywał się Wawrzyniec Zbikowski ps. „Myśliwy”, „Wala”. Latem 1943 r. schroniło się tu kilku polskich i rosyjskich uciekinierów z obozów jenieckich, którzy utworzyli następnie oddział partyzancki działający przez kilka miesięcy na terenie Puszczy Bydgoskiej. Tutaj nastąpiło jego zawiązanie, a z depozytu Placówki ZWZ-AK w Emilianowie wyposażono go w broń, amunicję i inny niezbędny ekwipunek. Placówka w Emilianowie organizowała dla niego pomoc (odzież, żywność, medykamenty) aż do spacyfikowania go wiosną 1944 r. przez przez specjalistyczną jednostkę „Jagdkomando”.

W latach 1940–1945 organizowała pomoc dla jeńców wojennych – brytyjskich, francuskich, polskich, rosyjskich – oraz więźniów zatrudnionych na stacji kolejowej w Emilianowie i na terenie zakładów DAG (w szczególności dla dziewcząt żydowskich dowożonych w 1940 do DAG pod silną eskortą z Bydgoszczy). Placówka ZWZ-AK utrzymywała kontakty z jeńcami brytyjskimi ze „Stalagu” w Zimnych Wodach (na południowo-wschodnim obrzeżu DAG) i z „Oflagu” w XV (?) Forcie w Toruniu. Niezmiernie ważną rolę odegrała w tych kontaktach akowska „trójka” w składzie Paweł Kotzbach ps. „Paweł”, Edmund Ziółkowski ps. (?) (prawdopodobnie uczestniczył w wysadzeniu w 1943 r. wytwórni nitrogliceryny na terenie DAG, poczym wszelki ślad po nim zaginął) i Józef Dąbrowski ps. (?), podówczas kierowcy w bazie samochodowej Bauleitung 2 zakładów DAG. Osobą kontaktową z nią była Helena Kotzbach, żona Pawła Kozbacha (w ich mieszkaniu ukrywała się pod nazwiskiem Wołoszyn, zaprzyjaźniona rodzina żydowska Doroty i Rafała Kleinfeldów) oraz Florian Kaczmarek. Wywozili z toruńskiego „Oflagu” brytyjskich lotników, których następnie przemycano rudo-węglowcami z Gdyni do Szwecji, dalej do Północnej Norwegii, a stąd kutrami rybackimi do Szkocji. W ten sposób powróciło do Anglii kilkunastu lotników – m.in. por. Jan Poraj-Raczkiewicz. Paweł Kotzbach odznaczony został z tego tytułu Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Srebrnym Krzyżem Zasługi, Krzyżem Partyzanckim, Medalem Royal Air Forces, Krzyżem Wojennym (W. Brytanii) i innymi odznaczeniami. Niekiedy przerzucanego oficera trzeba było umieścić na jakiś czas w bezpiecznej kryjówce. Służyła do tego również Placówka ZWZ-AK w Emilianowie. W tych ramach przesunęło się przez nią kilkanaście osób. W ramach tej działalności Pod koniec wojny Bernard Mroziński ps. „Prus”, „Mrozik”, „Zimny” „podrzucił” do Emilianowa na kilka miesięcy dwóch oficerów brytyjskich – ppor. R. M. Woods’a, ps. „Ronni” oraz ppor. Richard’a Strevens’a ps. „Krucyfiks”, o przedwojennych adresach: R.M. Woods, 123 Landor Ref, Stockwell, London W1 England; oraz Richard Strevens, 74 Weedington RO, Kentish Town, London N.W.5 England. Po zakończeniu wojny Bernard Mroziński przeprowadził ich przez Bałkany, a dalej drogą morską do Wielkiej Brytanii.

W latach 1940 – 1945 Helena Wrembel (wraz z Teodozją Beyer, i Genowefą Wawrzyńska) była współorganizatorką tajnego nauczania na terenie Bydgoszczy. Pozyskano do tego szereg osób, m.in. znaną rodzinę patrycjusza bydgoskich pp. Zielińskich – dr Halinę Zielińską, mgr Janinę Zielińską i dra Władysława Zielińskiego, a także ich krewną, przedwojenną dyrektorkę szkoły dla dziewcząt p. (?) Rolbiecką, oraz m.in. panią (?) Bauer (Holenderka, z napisu nagrobkowego: „Obywatelka holenderska, sercem Polka”), Stefanię Nowak, Jerzego Beyera, (?) Świtalskiego, Salomeę Ziomecką, Stefanię Wawrzyńską i inne osoby. W kompletach tych uczestniczyło, co najmniej kilkudziesięciu uczniów.

Wiosną 1945 Helena Wrembel współdziałała z oddziałem partyzanckim AK „Świerki II” por. Alojzego Bruskiego ps. „Grab”, „Buk” operującym na terenie Puszczy Bydgoskiej w rejonie Emilianowo – Kabat – Leszyce. Była łączniczką do Inspektoratu AK „Stolarnia” przy ul. Kołłątaja w Bydgoszczy. Łączność z oddziałem zapewniali ppor. Zbigniew Smoleński ps. „Żuraw” i pchor. (?) ps. „Gryf”, a sporadycznie ppor. Kazimierz Wróblewski ps. „Kruk” – zastępca por. Bruskiego – i ppor. Stefan Grzmot-Skotnicki ps. „Pantera”. Ten ostatni utrzymywał kontakty z Placówką w Emilianowie jeszcze jesienią 1945 r., a ostatni jego pobyt w Emilianowie miał miejsce w listopadzie 1945 r., kilka dni przed aresztowaniem Franciszka Wrembla przez WUBP w Gdańsku. Toteż rola, jaką odegrał była dość niejasna, a zainteresowany (obecnie płk LWP w stanie spoczynku) uchyla się od prób nawiązania kontaktu. Dla „Świerków II” leśnictwo Emilianowo było rejonem koncentracji, punktem łączności z obwodem i inspektoratem, a również Komendą Okręgu AK i punktem przerzutowym, tu formalnie zawiązany. Z depozytu broni Placówki ZWZ_AK w Emilianowie oddział doposażono w broń, amunicję i inny sprzęt (m.in. dwa km typu MG 42, granatnik karabinowy wraz z pewną liczbą granatów, większą liczbę granatów ręcznych, zapalniki minerskie, znaczne ilości amunicji w taśmach do km, amunicji do karabinów, do PM-38, do PM-43 itp.). W leśniczówce odbyło się kilka odpraw jego oficerów m.in. z udziałem ppor. Henryka Szymanowicza ps. „Marek”, „Smętek” będącego bodajże w tym czasie komendantem Inspektoratu „Stolarnia”. Po rozbiciu „Świerków II” przez NKWD w maju 1945 część jego żołnierzy ewakuowała się przez leśniczówkę Emilianowo i ukrywała się tutaj kilka dni, aż do zorganizowania bezpiecznego przerzutu do Bydgoszczy.

Po aresztowaniu męża 17.11.1945 przez WUBP w Gdańsku, które odbyło się w ramach akcji zainicjowanej w sierpniu 1945 r. w celu likwidacji struktur organizacyjnych Pomorskiego Okręgu AK. W okresie sierpień – grudzień 1945 WUBP w Gdańsku aresztował około 40 osób – członków Sztabu Pomorskiego Okręgu AK i osób związanych z nim. Proces 37 spośród nich („Proces 37-miu”), na którym uchylono oskarżenie odbył się przed

Wojskowym Sądem Rejonowym w Gdańsku 7 czerwca 1946 r. Helena Wrembel była w okresie aresztowania męża wielokrotnie przesłuchiwana przez funkcjonariuszy WUBP w Bydgoszczy, a głównie nagabywana przez nich o łapówki, dzięki którym mogłaby jakoby uzyskać zwolnienie męża z aresztu. W rzeczywistości zatrzymani przebywali w areszcie śledczym WUBP w Gdańsku, a nachalne próby wyłudzenia łapówek przez funkcjonariuszy bydgoskiego WUBP były po zwyczajnym łajdactwem. W okresie tym utrzymywała kontakty z podziemnymi strukturami post-akowskimi. Kontakty podtrzymała do 1956 r.

Wyróżniona Krzyżem AK, Odznaką Weterana Walk o Niepodległość, Pomorską Odznaką AK.

Piśmiennictwo:

1. H. Maciejewska-Marcinkowska, E. Zawacka: SŁOWNIK BIOGRAFICZNY KONSPIRACJI POMORSKIEJ 1939-1945, Fundacja „Archiwum Pomorskie Armii Krajowej”, Toruń 1994.
2. B. Rusinek, Zb. Szczurek: DZIEJE DRUGIEJ KONSPIRACJI NIEPODLEGŁOŚCIOWEJ NA POMORZU GDAŃSKIM W LATACH 1945-1956, Związek Byłych Więźniów Politycznych, Zarząd Główny, Gdańsk 1999.
3. H. Wrembel: INFORMACJA O DZIAŁALNOŚCI KONSPIRACYJNEJ ZWIĄZANEJ Z PLACÓWKĄ ZWZ-AK W EMILIANOWIE, maszynopis złożony w Fundacji Archiwum Pomorskie Armii Krajowej w Toruniu, Słupsk 1991.
4. W. Kubicki: I W PODSOLECKICH LASACH BYŁA ARMIA KRAJOWA, Solecki Peryskop, s. 6, Nr 9(95), 1999.
5. H. Wrembel: I W PODSOLECKICH LASACH BYŁA ARMIA KRAJOWA, cz. 2, Solecki Peryskop, s. 18, Nr 12(98), 1999.
6. H. Wrembel: I W PODSOLECKICH LASACH BYŁA ARMIA KRAJOWA, cz. 3, Solecki Peryskop, s. 5, Nr 1(99), 2000.
7. H. Wrembel: I W PODSOLECKICH LASACH BYŁA ARMIA KRAJOWA, cz. 4 Angielski Epizod, Solecki Peryskop, s. 4, Nr 09(107), 2000.

Podpisy pod rycinami

1. Rodzina Wremblów w 1942 r.
2. Helena Wrembel w 1943 r.
3. Podziękowanie dla Pawła Kotzbacha od Brytyjskiego dowódcy Wojsk Lotniczych
4. Oświadczenie R. Woods'a

(Henryk Wrembel)

Rodzinne Helmy i. Ewangeliske Wremblov
w 1942, Plawocke Zdz PK Smilanski

Helma Wrembel ps. Marta
1943, Plawocke Zdz-PAK
Smilanski

This certificate is awarded to

Pawel Kotzbach

*as a token of gratitude for and appreciation
of the help given to the Sailors, Soldiers
and Airmen of the British Commonwealth
of Nations, which enabled them to escape
from, or evade capture by the enemy.*

*Air Chief Marshal,
Deputy Supreme Commander,
Allied Expeditionary Force*

1939-1945

To Whom it May Concern.

If at any time it is possible for Englishmen to help these people of the name.

Franciszek Wrembel would you be obliged by doing so as they helped us during our P.O.W.

I myself lived here when I escaped from the Germans and they fed me and helped as much as it was possible.

I remain Yours. Sincerely.

2nd Lt. R. Woods. M.O.
EX. Prisoner of War.

J: K: 640/1195 Som.

Bydgoszcz

Wm. M. Stelmas

v. Karty informacyjne

k. 9

BYDGOSZCZA
242 AK

WREMBEL HELENA

"MARTA"

Zob. APAK, INSP. BYDG. T.; KOTYBACH H., WREMBEL H.,
EMILIANOWO, ŻBIKOWSKI W., PAWIŁAN A.

BYDGOSZCZ
AK.

9

WREMBEL HELENA

ŻONA LEŚNICZEGO (20B.) FRANCISKA WREMBLA ps Józef,
który kierował plac. EMILIANOWO, BRAŁA CZYNNY
UDZIAŁ W PRACY KONSPIRACYJNEJ

H. SZYMANOWICZ, "KONSPIRACJA I SABOTAZ..." (w) KONSPIRACJA
I SABOTAZ ... s 41

END.
195

Wrembel Helena ps. "Marta"

Bydgoszcz
AK 3

od 1940 r. b. aktywnie zaangażowana w róż-
nych szatach konspiracyjnych Placówki ZWZ-AK
w Emilianówce, żona Franciszka Wrembla i mat-
ka Henryka i Aleksandra, zam. Pabjan, Łęka

dob. T: M: 418/1044 Wrembel Henryk
t. 2 s. 1, 2, 8, 11, 14, 30

W

a Wrenbel Helene

Emilianowo
LW 2-AK 4

ps. "Marta"

Łączniak (popraw Helene Kotsbach)
między Obw. FK w Łęczonie na terenie
zbiadów zbrojonych (OFG) - przesut
jenioń - a kmdy Pleszki FK w
Emilianowie.

zob: J: M-642/1197 Kotsbach Helene

2. II, Gmp. Bydź.

28. II, 102

ZWZ-AK
Bydgoszcz
5

WREMBEL Helena Chłosta
ps. "Chłosta"

Urodz. 5. IX 1910 r. w Chłostach par. Chłostki.
Zaprzysiężona w lutym 1942 r. pełniła funkcję
organizatorki, prowadziła następujących walczyń,
uczestniczyła w schwytaniu na terenie leszczyców
k. Tajne muzeum.

17. XI 1945 r. przez UB, zwolniona 7. VI 1946 r.

Zob. Słownik Biogr. Ziemi Pomorskiej
Związku "Archiwum Pomorskie AK
Joniń", 1994 r. T. 1, s. 226.

URem/2001

Bydgoszcz

AK

6

WREMBEL HELENA, ps. "MARTA"

- prowadząca maślinę radiową i tajne
maszyniarstwo w placówce "Zagajnik", mającej
bazę w lesie w miejscowości Emilianowo

zn.: POLSKA & BROJNA nr 80 (382) ROK III, 23 KWIETNIA 1992 r.)

s. 4

KKP

Wimbel Helena

Pl. Emilianowo
AK 7

Łącznik między Skłódką AK
w Emilianowie, a poprzez Helenę
Kotzbach z grupą organizującą
prezenty jeńców.

zob: T: M-555/1198 Kotzbach Paweł,
z. II, Imp. Budg.

z. II 102

Z głębokim żalem zawiadamiamy, że 30 sierpnia 1997 roku zmarła nasza kochana Mama, Babcia i Prababcia śp.

Helena M. Wrembel

**z domu Preuss . Przeżyła 87 lat. Była członkiem Armii Krajowej,
okręg „Pomnik” (Pomorze), ps. „Marta”**

Pogrzeb połączony z mszą św. żałobną odbył się 2. 09. 1997r. o
godz. 12⁰⁰ na cmentarzu Nowofarnym w Bydgoszczy.

Pograżona w smutku rodzina

57

6301A

Wszystkim,

którzy uczestniczyli tak licznie w żałobnej mszy św.
i wzięli udział w drodze
na miejsce wiecznego spoczynku
naszej kochanej Mamy, Babci i Prababci

Heleny M. Wrembel

a w szczególności krewnym,
proboszczowi parafii N.P.N.M.P., księdzu P. Schoepe
oraz delegacjom Akademii Medycznej w Bydgoszczy,
Światowego Związku Żołnierzy AK
i Towarzystwa Zwalczenia Chorób Alergicznych
składamy serdeczne podziękowania.

Bóg zapłać

Rodzina

Wrembel Henryk
76-200 Słupsk

K- 640/1195

Bydgoszcz
AK

++

Wrembel Helena

(zd. Preus)

ps. "Marta"

Wrembel Helena

ZESKANOWANE

